

Kronika

2019 m. *Lietuvių literatūros ir tautosakos institute buvo atnaujinti Senosios literatūros seminarai.*

2019 m. sausio 30 d. įvyko pirmasis *Senosios literatūros seminaras*. Jo tema – „Senosios literatūros tyrimai: retrospektyva ir perspektyva“. Kalbėta apie senųjų šaltinių tyrimų ir leidimo pradžia, praeitį, dabartį ir perspektyvas. Buvo prisiminti ir ankstesnieji, nuo 1990 m. LLTI vykę, *Senosios literatūros seminarai*. Siekta peržvelgti ankstesnes vizijas, retrospektyviai atsiremiant į 1981 m. Vilniaus universitete išleistą prof. Eugenijos Ulčinaitytės parengtą leistinių „Senosios Lietuvos literatūros ir kultūros šaltinių“ sąrašą. Klausta, kas buvo planuota, kas įsivaizduota? Kas įvykdyta, kas atrasta nauja? Kokia kryptimi suka tyrimai ir šaltinių leidyba? Pagrindinė seminaro kalbėtoja buvo prof. habil. dr. Eugenija Ulčinaitytė. Savo mintimis pasidalijo kviestinė seminaro dalyvė doc. habil. dr. Ingė Lukšaitė.

2019 m. vasario 27 d. įvyko antrasis *Senosios literatūros seminaras* „Lietuvos metraščiai: naujausi atradimai, leidimai ir planai“. Prieš 2018 m. vykusiame Lietuvos metraščio Vavelio nuorašo naujo leidimo pristatyme Vilniaus knygų mugėje kelti klausimai, kuo reikšmingas 2011 m. istoriko Gedimino Lesmaičio sensacingas atradimas – Krokuvos archyvo skyriuje, įsikūrusiame Vavelio pilyje, surastas Plačiojo Lietuvos metraščių sąvado nuorašas. Ką naujo šis didelis rankraštinis Lietuvos metraščio fragmentas sako apie bandymus Renesanso amžiuje užrašyti savą Lietuvos istorijos pasakojimą? Kada nežinomas „įgudęs rašovas“ (vienuolis?) surašė rankraštinę knygą, kurios nei pradžia, nei pabaiga neišliko? Tuomet liko neaptarta ir neatsakyta į daug klausimų.

Tad seminaro metu toliau kalbėta apie Lietuvos metraščių sklaidą nuorašais, aptarti mažiau žinomi rankraščiai, naujausios publikacijos ir tyrimų perspektyvos. Seminare kalbėjo Kęstutis Gudmantas ir dr. Nadežda Morozova.

2019 m. kovo 27 d. įvyko trečiasis *Senosios literatūros seminaras* „Lietuvos pranciškonai: nekrologai, proza, poezija“. Jame dr. Darius Baronas perskaitė pranešimą, kuriame pristatė memorialinę pranciškonų konventualų XVIII–XIX a. pradžios raštiją. Buvo pademonstruota beveik nežinomų prozinių ir poetinių kūrinių, svarstyta, kuo galima paaiškinti biografistinės raštijos proveržį XVIII a.

2019 m. balandžio 24 d. įvyko ketvirtasis *Senosios literatūros seminaras* „Medikai antitrinitoriai Reformacijos epochoje ir Kasparo Wilkowskio veikalo „Priežastys sugrįžimo visuotinėn tikybon iš naujakrikštų samosatenitų sektų“ (1583) kontekstai“. Šia tema kalbėjo prof. Dainora Pociūtė. XVI a. 8–9 dešimtmečiais, Stepono Batoro valdymo laikotarpiu, Lietuvoje ir Lenkijoje vyko intensyvi dviejų opozicinių krikščioniškųjų intelektualinių judėjimų, kuriuos reprezentavo socinistų (antitrinitorių) ir jėzuitų pajėgos, plėtra. Jų tarpusavio santykiai yra už konfesinių paradigmu išeinantis procesas, veikęs ne tik doktrinos, bet ir įvairius kitus šalies sociokultūrinio gyvenimo ir filosofinės minties aspektus. Ši kultūrinė dvikova paliko pėdsakų ir šalies medicinos istorijoje. Pranešime buvo paliestas jėzuitų santykis su medicina ankstyvaisiais Naujaisiais laikais, aptartos kai kurios Lenkijoje ir Lietuvoje susiformavusio medikų heterodoksų tinklo detalės. Šiame kontekste atskleistos mediko Kasparo Wilkowskio, parašiusio ir pirmą propagandinę konvertito veikalą lenkų kalba *Priežastys sugrįžimo visuotinėn tikybon iš naujakrikštų samosatenitų sektų* (1583), atsivertimo į katalikybę aplinkybės.

2019 m. gegužės 29 d. įvyko penktasis *Senosios literatūros seminaras* „Stebuklų knygos XVII–XVIII a. Lietuvoje“. Seminare savo tyrimus ir turimą medžiagą pristatė dr. Tojana Račiūnaitė. Stebuklų knygos – tai labai specifinė, nūdienos gyvenime jau nebefunkcionuojanti raštija. Seminare pabandyta apibūdinti šios raštijos prigimtį ir vaidmenį XVII–XVIII a. Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės kultūroje, konstatuoti ištirtumą ir nušviesti tolesnių tyrimų perspektyvas. Kiekviena mus pasiekusi stebuklų knyga susijusi su unikaliumi kurio nors Švč. Mergelės Marijos atvaizdo istorija, jo ir jo vietos kulto raida, stebuklų liudijimo, surašymo ir bažnytinės valdžios aprobavimo aplinkybėmis. Tyrinėjant tokio pobūdžio publikuotas ir rankraštines knygas galima atsekti universalių, pasikartojančių ir nuolat kintančių bruožų. Ši raštija iškalbinga LDK senosios literatūros ir bažnytinės dailės tyrinėtojams, Bažnyčios ir kultūros istorikams, nes gali atskleisti konkrečių kulto

centrų mastą, jų tarpusavio ryšius, populiarumo priežastis ir chronologinę dinamiką. Tai pagrindiniai stebuklingųjų Švč. Mergelės Marijos atvaizdų suvokimo šaltiniai, nušviečiantys jų kilmės legendas, istorinio gyvavimo ir religinio kulto detales, liudijantys unikalias tikinčiųjų stebuklo troškimo ir patyrimo aplinkybes.

2019 m. spalio 30 d. įvyko šeštasis *Senosios literatūros seminaras*. Jame dr. Inga Strungytė-Liugienė pristatė visišką naujieną, atrastą Prūsijos kultūros paveldo archyve. Apie atradimą prelegentė kalbėjo pranešime „Uždrausta XVIII amžiaus knyga: grafo Nikolajaus Ludwigo von Zinzendorfo teologinis veikalas *Stebuklingo meile warginga griekininko=Szirdis... (1752)* arba Moravijos judėjimo (hernhutiečių) rašytinis paveldas lietuvių kalba ir judėjimo veiklos legitimumas XVIII a. Prūsijos Lietuvoje“. Berlyne, Prūsijos kultūros paveldo Slaptajame valstybiniame archyve, rastas anoniminis teologinis veikalas *Stebuklingo Meile warginga Griekininko=Szirdis priesz Jezaus kruwinos Ronus*, išleistas 1752 m. Leidinys knygos istorijos tyrėjams nežinomas ir Lietuvos bibliografiniuose leidiniuose neregistruotas. Pranešime keltas veikalo originalo ir vertimo atribucijos klausimas, aptarta traktato sandara, turinys. Pateiktas istorinis XVIII a. kontekstas, Moravijos judėjimo (bažnyčios) skverbtis ir pastangos įsitvirtinti Prūsijos Lietuvoje.

2019 m. lapkričio 27 d. įvyko septintasis *Senosios literatūros seminaras* „Vilniaus bazilijonų spaustuvės veikla ir jos produkcija (1628–1839)“. Su netikėtai įvairia ir dar mažai žinoma Vilniaus vienuolių bazilijonų spaustuvės veikla supažindino neseniai šia tema disertaciją apsigynusi dr. Ina Kažuro.

XVII–XVIII a. Lietuvos spaudos raidoje svarbiausios buvo Vilniaus institucinės spaustuvės. Jos priklausė įvairioms institucijoms – jėzuitų akademijai, pijorų kongregacijai, bazilijonų ir pranciškonų vienuolynams. Nepaisant konkrečių institucinių interesų, šios spaustuvės per du amžius įvairiomis kalbomis publikavo šimtus leidinių, padėjusių pamatą modernios kultūros raidai ir tapusių vertingais šaltiniais naujų kartų humanitarams. Taip pat išskirtinis yra šių spaustuvių vaidmuo plečiant LDK viešosios komunikacijos lauką.

Pranešime nagrinėti bazilijonų Švč. Trejybės vienuolyno spaustuvės veiklos bruožai ir produkcija. Iš pirmo žvilgsnio ši spaustuvė, tarnavusi graikų katalikų rusėnų bendruomenei, su leidybiniame repertuare dominuojančia katalikų religine literatūra atrodo gana archajiškai. Tačiau ji sugebėjo

pasižymėti skandalingos literatūros leidimu, sulaukė ir tiražo sudeginimo, ir spaustuvinių kalinimo bausmės. Bazilijonų spaustuvė buvo prieinama LDK moterims literatėms, skelbusioms čia įvairių žanrų tekstus. Be to, tai buvo vienintelė Vilniaus spaustuvė, teikusi spaudos paslaugas nekatalikų sentikių bendruomenei, užėmusiai LDK konfesijų struktūroje marginalią vietą. Naujas bazilijonų spaustuvės tyrimas padeda atsakyti į klausimą, dėl kokių priežasčių vienuolių veikla atvėrė galimybes taip pat ribinėms visuomenės grupėms iškilti į viešosios komunikacijos erdvę per spausdintinę knygą ir daugelį kitų klausimų.

MINTAUTAS ČIURINSKAS

2019 m. liepos 14–19 d. Edinburge (Škotija) vyko XV tarptautinis Apšvietos kongresas „Enlightenment Identities“. Edinburgas ir jo universitetas – Škotijos Apšvietos lopšys, tad simboliška, kad šių metų kongresas vyko būtent čia. Apšvietos tyrimams skirti kongresai yra vieni iš svarbiausių mokslo renginių, kuriuos kas ketverius metus organizuoja Tarptautinė XVIII amžiaus studijų draugija (*The International Society for Eighteenth-Century Studies*, ISECS). Ją prieš 55 metus įkūrė Theodore'as Bestermanas (1904–1976), deimantų prekeivio sūnus, anot jo paties, išsilavinimą įgijęs Britų muziejaus bibliotekoje ir vėliau tapęs iškiliu XVIII a. žinovu. Šiandien Tarptautinė XVIII a. studijų draugija vienija viso pasaulio mokslininkus ir tyrėjus, pačiais įvairiausiais teminiais pjūviais analizuojančius XVIII a. kultūrinį paveldą (istorijos, filosofijos, ideologijos, religijos, lingvistikos, literatūros, mokslo, meno, teisės ir kitais aspektais). Apšvietos kongresai paprastai sutelkia nuo 600 iki 1200 dalyvių, o šiais metais vykusiam XV kongrese dalyvavo per 1500 pranešėjų, tarp kurių buvo ir dvi mokslininkės iš Lietuvos – Ramunė Šmigelskytė-Stukienė (Lietuvos istorijos institutas) ir Asta Vaškėlienė (Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas).

Ramunė Šmigelskytė-Stukienė pranešimą skaitė sekcijoje „Laiškas Rytų ir Centrinėje Europoje: tarp tekstualumo ir materialumo“. Prelegentė, pirmoji sekcijos pranešėja, remdamasi Oginskių ir Pliaterių šeimų korespondencija, pateikė apsišvietusių Lietuvos bajorų politinių ir kultūrinių identitetų analizę. Šioje sekcijoje buvo aprėptas itin platus spektras su epistolika susijusių klausimų. Maria Rottler (Vienos universitetas) analizavo istoriko ir archyvaro Romano Zirngiblio, benediktinų vienuolio, korespondenciją iki sekuliarizacijos

ir po jos, Stanisławas Witeckis (Krokuvos Jogailos universitetas) aptarė sielovadinius laiškus XVIII a. pab. Lenkijos ir Lietuvos Valstybės kasdieniame parapiinės dvasininkijos gyvenime, Veronika Čapská (Prahos Karolio universitetas) kalbėjo apie laiškų rašymo ir keitimosi dovanomis reiškinių, Centrinėje Europoje gyvavusį *ilgojo* XVIII a. laikotarpį, Metoda Kokole (Slovėnijos mokslų ir menų akademija) apžvelgė Ignazo Maria'os von Attems-Heiligenkreutzo laiškus, rašytus jo *grand tour* po Europą (1734–1738) metu, Katalina Pataki (Centrinės Europos universitetas Budapešte) laiškus ir korespondentinį tinklą įvertino Habsburgų bažnytinių reformų įrankio aspektu, Tomaszas Ciesielskis (Opolės universitetas) nagrinėjo ranka rašytus informacinius biuletenius kaip Lenkijos ir Lietuvos Valstybės korespondencijos formą.

Astos Vaškelienės pranešimas buvo įtrauktas į sekciją „Kilmė ir identitetai“. Ši sekcija, palyginti su skirtąja laiškų problemoms, nebuvo tokia gausi. Pirmasis prelegentas László Kontleris (Centrinės Europos universitetas) analizavo apsišvietusių vengrų etninės tapatybės paieškas, Stratos Myrogianis (Atvirasis graikų universitetas) pranešime „Apšvietos paradoksai ir klostytės: antikvariškumas, Bizantija ir šiuolaikinė graikų tapatybė“ aptarė graikų identiteto formavimosi kelią. Asta Vaškelienė (LLTI) kalbėjo apie identiteto formavimo būdus ir įrankius Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės XVIII a. lotyniškojoje proginėje literatūroje.

Kongreso metu veikė improvizuotas knygynėlis. Greta turiningos kongreso programos tai buvo neabejotinai didelis šio renginio privalumas, sudaręs galimybę susipažinti su naujausiais įvairioms Apšvietos problemoms skirtais leidiniais.

ASTA VAŠKELIENĖ

Liepos 24–26 d. Juodonyse (Rokiškio r.) ir Rokiškio krašto muziejuje vyko vasaros seminaras „Literatūros salos XIV“, 150-ųjų Juozo Tumo Vaižganto gimimo metinių proga skirtas rašytojo kūrybai ir istorinio romano problematikai. Istorijos ir literatūros temos buvo analizuojamos vienoje iš sekcijų: Rimvydas Petrauskas (VU) kalbėjo apie 1515 metų išskirtinumą LDK ir Europoje, Živilė Nedzinskaitė (LLTI) analizavo istorijos ir literatūros santykį XVII–XVIII a., Brigita Speičytė (VU) pasakojo apie Sofijos Tyzenhauzaitės de Šuazel-Gufjė istorinius romanus, o Aurimas Švedas (VU) perskaitė pranešimą „Grožinės literatūros, istoriografijos ir istorinės kultūros sąveikos formos XXI amžiuje“.

Šių dienų istorinės prozos situacija ir iššūkiai buvo aptariami ir Aurimo Švedo moderuojamoje diskusijoje.

ŽIVILĖ NEDZINSKAITĖ

2019 m. rugpjūčio 30–31 d. *Tamperės universitetas (Suomijos Respublika)* kartu su *Suomijos Didžiąja masonų lože Minerva No. 27* organizavo tarptautinę mokslinę konferenciją „*Edges of Freemasonry II: Lived Esotericism and the Western Modernity*“. Tarptautinė mokslinė konferencija buvo skirta masonų draugijos ideologijai ir jų veiklai pristatyti. Konferencijoje dalyvavo daugelis garsiausių masonų draugijos tyrėjų ir 30 pranešėjų iš įvairių užsienio šalių: Suomijos, Švedijos, Vokietijos, Estijos, Italijos ir Jungtinių Amerikos Valstijų.

Konferenciją atidarė Tamperės universiteto profesorius Pirjo Markkola. Pagrindinė konferencijos pranešėja buvo profesorė Joy Dixon (Jungtinės Amerikos Valstijos). Plenarinėje konferencijos sesijoje pranešimus skaitė Suomijos Didžiosios masonų ložės Meistras Antti Talvitie, Turku universiteto profesorius Terhi Utriainen (Suomija) ir Heidelbergo universiteto mokslininkas dr. Julian Strube (Vokietija).

Pirmoji konferencijos sesija buvo skirta Vakarų modernumo ir masonerijos kontekstams aptarti. Antrojoje sesijoje dėmesys atkreiptas į masonų draugijos ryšius su muzika, menais ir ezotericizmu. Trečiojoje konferencijos dalyje dėmesys buvo skirtas antroposofijos doktrinai XX a. pr. Ketvirtoji sesija buvo skirta garsaus suomių kompozitoriaus Jano Sibelijaus (*Jean Sibelius*) ryšiams su ezotericizmu apžvelgti. Penktojoje konferencijos sesijoje daugiausia dėmesio skirta okultizmo mokymui ir spiritualizmo sampratai aptarti. Šeštoji konferencijos sesija buvo skirta žymių asmenybių biografijoms. Šioje sesijoje Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto doktorantė Kotryna Rekašiūtė skaitė pranešimą „Svarbios Prūsų Lietuvos kultūros asmenybės Prūsijos masonų ložėse ir jų masoniška veikla“ (*Important Prussian Lithuanian cultural figures in Prussian Masonic lodges and their masonic activities*). Pranešime buvo trumpai pristatyti svarbūs Prūsų Lietuvos raštijos veikėjai, priklausę Prūsijos masonų ložėms, aptarta kai kurių svarbesnių raštijos veikėjų (Martyno Liudviko Rėzos (1776–1841) ir kt.), priklausiusių įvairioms Prūsijos masonų ložėms, lituanistinė veikla, galimi jų masoniškieji ryšiai, atkreiptas dėmesys į asmenis, prisidėjusius prie lituanistinio sąjūdžio Rytų Prūsijoje.

KOTRYNA REKAŠIŪTĖ

Rugsėjo 1 d. – spalio 10 d. Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas įgyvendino Europos struktūrinių fondų lėšomis finansuojamą projektą „Išvyka į mokslinę stažuotę Maskvoje“ (09.3.3-LMT-K-712-14-0149) pagal priemonės Nr. 09.3.3-LMT-K-712 „Mokslininkų, kitų tyrėjų, studentų mokslinės kompetencijos ugdymas per praktinę mokslinę veiklą“ veiklos „Mokslininkų, tyrėjų gebėjimų plėtra ir bendradarbiavimo vystymas vykdant mokslinių idėjų mainus, mokslines išvykas iš Lietuvos ir į Lietuvą“ poveiklę „Kompetencijos kėlimas mokslinėje stažuotėje“. Projekto vykdytoja – Živilė Nedzinskaitė. Stažuotės tikslas – surasti, surinkti, suklasifikuoti ir aprašyti Rusijos valstybės senųjų aktų archyve (РГАДА) Maskvoje saugomus Kražių kolegijos istorijos ir veiklos šaltinius, esančius Edukacinės komisijos fonde (nr. 1603).

ŽIVILĖ NEDZINSKAITĖ

Spalio 11 d. Vilniaus universiteto Kauno fakultete vyko 2-oji respublikinė mokslinė tarpdalykinė konferencija, skirta žanrų problematikai ir pavadinta „Žanro konferencija“. Joje buvo aptariamose pačios įvairiausios žanrų transformacijos nuo Antikos iki šių dienų. Du pranešimai buvo skirti žanrams senojoje Lietuvos literatūroje. Dovilė Keršienė perskaitė pranešimą „Kas laišką padaro laišku: žanrinės definicijos problematika“, o Živilė Nedzinskaitė – „Žanrų transformacijos XVII a. LDK lotyniškoje poezijoje: figūrinės kūrybos galimybės“.

ŽIVILĖ NEDZINSKAITĖ

2019 m. spalio 17–18 d. Lietuvių literatūros ir tautosakos institute vyko mokslinė konferencija „Jėzuitai Lietuvoje: tarp kasdienybės ir amžinybės“ (XIX Jurgio Lebedžio skaitymai). Tai buvo bene svarbiausias mokslinis renginys, skirtas Jėzuitų misijos Lietuvoje 450 metų jubiliejui, senajai Jėzaus Draugijos istorijai ir jos refleksijai šiais laikais. Konferenciją organizavo LLTI Senosios literatūros skyrius, bendradarbiaudamas su Vilniaus universiteto istoriku Liudu Jovaiša, rengimo darbams vadovavo Ona Dilytė-Čiurinskienė.

Konferenciją sudarė moksliniai pranešimai, vienaip ar kitaip susiję su istoriniais jėzuitų žingsniais Lietuvoje, įvairiose literatūros ir kultūros srityse įtvirtinta jėzuitiška tradicija ir jos pavidalais. Pranešimų santraukos buvo paskelbtos ir yra prieinamos instituto interneto svetainėje: http://www.llti.lt/failai/Tezes_Jezuitai_2019.pdf

Tarptautinį matmenį renginiui suteikė į konferenciją atvykę du tyrėjai iš Lenkijos, o iš viso per dvi konferencijos dienas pasisakė net 18 dalyvių. Todėl tik trumpai paminėsime jų pranešimus. Po sveikinimo žodžių, kuriuos tarė Instituto direktorė Aušra Martišiūtė-Linartienė ir Vilniaus universiteto kapelionas kun. Eugenijus Puzynia SJ, prasidėjo sesija iš trijų pranešimų, skirtų jėzuitų veiklos istorinei refleksijai ir šaltinių publikavimo klausimams. Justyna Łukaszewska-Haberkowa (Akademia Ignatianum w Krakowie) savo pranešime daugiausia rėmėsi Lietuvos jėzuito Jono Pašakauskio (Pošakovskis, Poszakowski) rankraštiniu veikalu *De viris illustribus Provinciae Lithuaniae SJ*, kurį ji šiuo metu tyrinėja ir rengia leidybai. Pranešėja apžvelgė, kaip šiame biografiniame šaltinyje aprašytų garsesniųjų jėzuitų pavyzdžiai reprezentuoja Jėzaus Draugijos sielovadinę, švietimo ir kitokią veiklą Lietuvoje. Andrea Mariani (Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu) skaitė pranešimą apie Vilniaus jėzuitų materialiąją kultūrą, kurioje galima išvelgti ne tik askečius religinius idealus, bet ir bajoriškosios savimonės apraiškas, kurias lėmė išaugęs į Draugiją stojusių kilmingųjų skaičius. Darius Antanavičius (Lietuvos istorijos institutas), remdamasis daugiausia Kražių kolegijos istorinių šaltinių rinkimo ir publikavimo patirtimi, svarstė apie galimybes publikuoti Vilniaus jėzuitų kolegijos ir Akademijos šaltinius, iškelė tokio darbo, kuriuo rūpintis turėtų visų pirma pats tradicijos paveldėtojas Vilniaus universitetas, aktualumą, siekė parodyti kelius, kaip tai būtų galima padaryti.

Keturi pranešimai buvo perskaityti sesijoje „Iškalba ir edukacija“. Ona Dilytė-Čiurinskienė (Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas) analizavo, kaip privalomoji jėzuitų kolegijose dėstyto retorikos kurso studentų kūryba atspindi dvasinio tobulėjimo programą. Poetinės kūrybos sąsajas su dvasine formacija pranešėja iliustravo Kražių rankraščio (1695) poezijos ir embleminių ciklų pavyzdžiais. Taip pat atskleidė Jėzaus Draugijos pirmojo šimtmečio jubiliejui skirto leidinio *Imago saeculi primi* (Antverpiae, 1640) įtaką Kražių rankraščio retorinėms ir poetinėms pratyboms, ugdytojo (profesoriaus) vaidmenį tokioje kūrybinėje studentų veikloje. Živilė Nedzinskaitė (Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas) kalbėjo apie to paties unikalau 1695 m. Kražių rankraščio artificiozinę (išradingąją, įmantriąją) poeziją, kuri sudaro paskutinę, trečiąją, rankraščio dalį, pavadintą *Ludi Camoemales*. Iš rankraštyje esančių 16 artificiozinės kūrybos pavyzdžių 8 priskirtini figūrinei poezijai. Šie kūriniai atspindi ir XVII a. literatūros tendencijas, ir

demonstruoja aukštą meninį lygį, jaunųjų rankraščio autorių individualios išmonės ir talento dermę. Kaip savo pranešime pažymėjo Viktorija Vaitkevičiūtė (Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka), 1695 m. Kražių rankraštis atskleidė ne vieną jėzuitų vienuolijoje vėliau išgarsėjusią asmenybę. Viena tokių – Lietuvos jėzuitų provincijolas Jurgis Barščas (Jerzy Barszcz, Bartsch, Bartz, 1677–1743). Pranešime analizuoti išlikę penki Barščo gerokai vėliau po studijų metų sukurti įvairių rūšių pamokslai – du proginiai (1719 ir 1725), du laidotuvių (1722 ir 1735) ir pamokslas apie palaimintą Jozapatą Kuncevičių (1719) – jie atskleidžia retorikos ypatumus XVIII a. pirmoje pusėje. Regina Koženiauskienė (Vilniaus universitetas) išsamiai ir nuotaikingai kalbėjo apie vieną linksmiausių tame pačiame Kražių rankraštyje atliktų užduočių – epigramas. Rinkinyje yra 109 epigramos, parašytos aštuonių autorių lenkiškai (didesnioji dalis) ir lotyniškai. Jie savo kūrinis vadina *uczciwe żarty*, t. y. pagarbiais pašmaikštavimais, arba užkulu, kuriuo tikisi paskaninti sausus pasninko valgius, paįvairinti prėską gavėnios laiką. Jos rodo, jog pratybose skirta dėmesio ir sąmojui, šmaikštumui, proto miklumui, kūrybiniam mąstymui. Buvo atskleista, kuo daugiausia rėmėsi, ką imitavo Kražių studentai, pademonstruota epigramų įvairovė, pastebint, kad itin įsimena lakoniškos epigramos, kurių užsklanda pamoko šmaikščia ir sklandžia autorine sentencija. Tad ši sesija buvo temiška bene vieningiausia, įvairiais aspektais paliečianti vieną ir tą patį unikalų Lietuvos jėzuitų šaltinį ar jo autorius.

Pirmąją konferencijos dieną baigė sesija apie jėzuitų bendruomenės gyvenimą ir jį atspindinčius šaltinius. Rimvydas Laužikas (Vilniaus universitetas) pateikė Vilniaus jėzuitų kolegijos XVIII a. gastronomicinės kultūros tyrimo rezultatus. Pagrindiniai panaudoti šaltiniai – Vilniaus Šv. Jono bažnyčios (1721–1723 m. / 1742 m.) ir Vilniaus jėzuitų kolegijos 1710–1723 m. dienoraščiai leidžia įžvelgti, kiek ji buvo savita, kiek sąveikavo su savo laikotarpio LDK diduomenės, Vilniaus miesto, kokia ji buvo lyginant su LDK valdovų ir didikų dvarų, Vilniaus miestiečių, kitų Europos šalių (iš kurių į Vilnių atvykdavo jėzuitai) gastronomicinėmis kultūromis. Liudas Jovaiša (Vilniaus universitetas) analizavo duomenis apie Jėzaus Draugijos generolo ir Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės piliečių korespondenciją, daugiausia sutelktą Jėzaus Draugijos Romos archyvo fonduose. Korespondentai – įvairaus socialinio statuso asmenys, nuo vyskupų ir vaivadų iki eilinių diecezinių dvasininkų ir jėzuitų

mokyklų mokinių. Vyraujančios korespondencijos temos – fundacijų, konfliktų ir bylų, dvaro kapelionų skyrimo, giminaičiams jėzuitams prašomų išimčių, ankstyvo arba pakartotinio priėmimo į Jėzaus Draugiją reikalai. Brigitos Zorkienės (Vilniaus universitetas) objektas – 1608 m. įsteigtos didelės Lietuvos jėzuitų provincijos ir ne mažesnės bendruomenės (1755 m. Lietuvos provincijoje buvo apie 1114 jėzuitų) naujokų charakteristikos. Pranešime siekta įžvelgti, kas jose bėgant laikui kito, atsakyti į klausimus: kokios tautybės, amžiaus, išsilavinimo jaunuoliai įvairiais laikotarpiais stodavo į ordiną? Kada ir kaip jaunesni jėzuitai pradėdavo vykdyti pedagoginę veiklą – vieną iš pagrindinių Draugijos veiklų?

Antrąją konferencijos dieną užpildė dvi sesijos vienu pavadinimu „Šalinių klausimai ir jėzuitiškas dvasingumas“. Eugenija Ulčinė (Vilniaus universitetas) pranešime iš naujo pažvelgė Sarbievijaus *Silviludia*, mūsų turimas žinias, hipotezes ir galimybes pateikti atsakymus į iki šiol neatsakytus klausimus apie kūrinio originalumą, parašymo aplinkybes, teksto variantus. Tolesni pranešimai buvo marijine tematika. Simonos Jaskelevičiūtės (Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių biblioteka, Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas) buvo aptariami XVII a. jėzuitų autorių devociniai veikalai, skirti Švč. Mergelei Marijai ar susiję su pamaldumu jai, jos pagerbimu. Būtent „marijinis dėmuo“ yra itin akivaizdus šio laikotarpio LDK devocinių spaudinių bruožas. Dėl XVII a. išaugusio Švč. Mergelės Marijos kulto populiarumo ši jėzuitų raštijos rūšis Lietuvoje tapo neatskiriama asmeninio pamaldumo Marijai išraiška. Viktorijos Staišiūnaitės (Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, Vilniaus universitetas) pranešime siekta aptarti XVII a. Lietuvos ir Lenkijos religinės poezijos trijų autorių jėzuitų, Motiejaus Kazimiero Sarbievijaus (Matthias Casimirus Sarbievius, 1595–1640), Alberto Ineso (Albert Ines, 1619–1658) ir Andriejaus Młodzianovskio (Andreas Młodzianowski, 1627–1686), kūrinų sąsajas su religinės poezijos žanru – himnais. Galimybė kūrinį priskirti šiam žanrui buvo grindžiama visų pirma Jokūbo Pontano *Poetikoje* pateikta himnų samprata.

Baigiamojoje sesijoje Nijolė Klingaitė-Dasevičienė (Vilniaus universitetas) žvilgsnį nukreipė į iškalbos teoretiko, oratoriaus, Vilniaus akademijos rektoriaus (1659–1661) Kazimiero Kojalavičiaus-Vijūko (1617–1674) bene svarbiausią kūrybos dalį – panegirikas. Dalis panegirikų liko rankraščiuose arba buvo išleistos anonimiškai ir tik vėliau buvo surinktos į rinkinį *Herojų*

panegirikos (*Panegyrici Heroum*, Vilnae, 1668). Siekta identifikuoti panegirikų pirmuosius leidimus. Tai buvo nelengvas uždavinys, nes nė viena iš 17 rinkinio panegirikų nebuvo išleista tikroju autoriaus vardu (pavyko identifikuoti 15 iš 17 panegirikų pirmuosius leidimus). Danutės Jokimaitytės (*Collegium Bobolanum w Warszawie*) pranešime apie Mikalojaus Lancicijaus SJ *Dvasinių veikalėlių* (*Opuscula spiritualia*) įtaką Vilniaus jėzuitų noviciatui analizuota rankraštinė knygelė, autorės rasta VU bibliotekos Rankraščių skyriuje, vadinamieji „Užrašai“, kuriuos sudaro „Przestrogi“, „Obyczaię“, „Sposob odprowowania medytacyi“, „Sposob odprowowania spowiedzi“, „Corona“, „Consuetudines“. Jie buvo lyginami visų pirma su Mikalojaus Lancicijaus „veikalėliu“ *De recte traducenda adolescentia in Statu Seculari, et in quovis alio* ir kitais šaltiniais. Mintautas Čiurinskas (Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas) supažindino su Lietuvos jėzuitų XVIII a. vid. užrašų knygele iš terciato prie Šv. Rapolo Bažnyčios Vilniuje. Šios *silva rerum* tipo rankraštinės knygelės tekstai (jos turinyje galima išskirti apie 15 skirtingų pozicijų) atspindi terciatui būdingą tematiką ir atskleidžia kai kurias šiam jėzuitų formacijos baigiamajam etapui būdingas dvasinio gyvenimo praktikas bei aktualijas. O ją pradeda nemažos apimties t. Mikalojaus Lancicijaus gyvenimo aprašymas (*Vita et virtutes V. P. Nicolai Lancicij Societatis JESU*), kurio autorių neseniai pavyko nustatyti (tai airių kilmės t. Eduardas Lockas, m. 1670). Deja, jokių asmeninių visos jėzuitiškų įvairenybių knygelės sudarytojo duomenų aptikti nepavyko. Milda Kvizikevičiūtė (Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka) pranešime atkreipė dėmesį, kad Lietuvos istoriografijoje kelionių tema nėra visiškai nauja ir netyrinėta, ypač Baroko epochos kontekste, tačiau Apšvietos kelionių istorija tiek Lietuvos, tiek Lenkijos mokslinėje literatūroje vis dar menkai analizuota. Pristačiusi Lietuvos jėzuitų kelionių po Vakarų Europą raštijos pavyzdžius, svarstė, kokį vaidmenį kelionių aprašymams turėjo keliautojų socialinė padėtis, išsilavinimas, ankstesnių kelionių patirtis.

Konferencijos dalyviai pirmą dieną apžiūrėjo Jėzaus Draugijos Lietuvoje 450 metų jubiliejui skirtą parodą „Didesnei Dievo garbei“ Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekoje, antrą dieną – Jėzuitų misijos Lietuvoje 450 metų jubiliejui skirtos parodos „*Unus non sufficit orbis: Vieno pasaulio negana*“ eksponatus Vilniaus universiteto bibliotekoje.

Konferencijos programa: <http://www.jezuitai.lt/sites/default/files/0786621001570701345.pdf>; <http://www.bernardinai.lt/straipsnis/2019-10-14-mokslinė-konferencija-jezuitai-lietuvoje-tarp-kasdienybės-ir-amžinybės/177685>

MINTAUTAS Čiurinskas

2019 m. spalio 24–26 d. Frankfurte prie Maino (Vokietijos Federacinė Respublika) vykusioje tarptautinėje konferencijoje „International Conference on Research in Social Sciences and Humanities“ tyrėjai pristatė naujausius mokslinius tyrimus, susijusius su humanitariniais ir socialiniais mokslais. Konferencijoje dalyvavo mokslininkai iš Vokietijos, Kroatijos, Turkijos, Latvijos, Gruzijos ir kt.

Konferencijoje Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto doktorantė Kotryna Rekašiūtė skaitė pranešimą „Nauji požiūriai į masoniškuosius ryšius ir Prūsų Lietuvos literatūrą“ („New Attitudes to Masonic relations and Prussian Lithuanian literature“). Pranešime buvo aptarta masonų draugijos veikla ir jos įtaka lituanistinės veiklos plėtotei Prūsijoje, pristatytos svarbesnės, su lituanistine ir kultūrine veikla Prūsijoje susijusios asmenybės, jų indėlis į lituanistiką. Atkreiptas dėmesys į Martyno Liudviko Rėzos (*Martin Ludwig Rhesa*, 1776–1841), Peterio von Bohleno (*Peter von Bohlen*, 1796–1840), Georgo Heinricho Ferdinando Nesselmanno (*Georg Heinrich Ferdinand Nesselmann*, 1811–1881), Heinricho Theodoro von Schöno (*Heinrich Theodor von Schön*, 1773–1856) ir Lietuvių literatūros draugijos (vok. *Litauische litterarische Gesellschaft*) veiklą, galimas sąsajas ir ryšius su masonais.

KOTRYNA REKAŠIŪTĖ

Spalio 25 d. Kražių Motiejaus Kazimiero Sarbievijaus kultūros centre vyko konferencija „Kražiai Lietuvos jėzuitų provincijos žemėlapyje“, skirta jėzuitų misijos Lietuvoje 450 metų jubiliejui paminėti. Konferenciją pradėjo edukacinė programa „Motiejus Kazimieras Sarbievijus – sarmatų Horacijus“, kurioje, pinant teatro, muzikos, šokio ir poezijos elementus, buvo siekiama supažindinti su XVII a. pradžios atmosfera ir Sarbievijaus kūryba. Akademine konferencijos dalį sudarė moksliniai pranešimai. Liudas Jovaiša aptarė Lietuvos jėzuitų provincijos kūrimosi peripetijas, Živilė Nedzinskaitė pristatė Kražių kolegijos studentų ir dėstytojų literatūrinę veiklą XVII a. ir analizavo įdomiausius Kražiuose sukurtus kūrinius, Darius Antanavičius kalbėjo apie

lietuviškas ir latviškas knygas, kurios buvo Kražių kolegijos bibliotekoje, Brigita Zorkienė dalijosi naujausiomis žiniomis apie Pašiaušės jėzuitų kolegijos (1654–1773 m.) įkūrimą, bendruomenę ir veiklą, provincijolas Vidmantas Šimkūnas aptarė jėzuitų veiklą nuo nepriklausomybės atkūrimo iki šių dienų. Konferenciją pabaigė interaktyvi ekskursija po Kražių jėzuitų vienuolyno ansamblį ir senosios muzikos koncertas.

ŽIVILĖ NEDZINSKAITĖ

2019 m. lapkričio 28–30 d. Marburge (Vokietija) vyko tarptautinis klasikinės filologijos seminaras „Colloquium Balticum XVII Marburgense“, skirtas Baltijos regiono neolotyniškajai ir humanistinei graikų poezijai. Šiūmečiame seminare buvo siekta kelių tikslų: pirma, aptarti XVI–XVIII a. lotyniškosios ir graikiškosios poezijos ypatumus ir įdomesnius literatūrinius pavyzdžius, antra, apsvarstyti planuojamos rengti poezijos antologijos klausimus bei sudaryti preliminarų jos autorių kanoną.

Seminarą atidarė ir jo dalyvius pasveikino Marburgo universiteto profesorius Gregoras Vogt-Spira. Jis perskaitė plenarinį pranešimą, kuriame pristatė projekto *Neolotyniškoji ir humanistinė graikų poezija Baltijos regione* idėją ir aptarė jos įgyvendinimo būdus.

Seminaro pirmojoje sesijoje *Neolotyniškoji ir humanistinė graikų poezija Baltijos regione ankstyvaisiais Naujaisiais laikais: pokyčiai ir pagrindinės temos* prelegentai iš Lundo universiteto Arne Jönsson ir Arsenii Vetushko-Kalevich bendrai parengtame pranešime pristatė neolotyniškosios poezijos ypatumus Skandinavijoje, Raija Sarasti-Wilenius, mokslininkė iš Helsinkio universiteto, nušvietė Suomijos neolotyniškosios poezijos problematiką. Janika Päll drauge su kolege Neeme Näripä (Tartu universitetas) analizavo neolotyniškąją ir humanistinę graikų poeziją Estijoje. Gita Bērziņa ir Ilona Gorņeva, prelegentės iš Latvijos universiteto, pateikė išsamius XVI–XVIII a. Latvijos (Livonijos) neolotyniškosios ir humanistinės graikų poezijos statistinius duomenis ir žanrinę apžvalgą. Gregoras Vogt-Spira, Borisas Dunschas ir Manuelis Reithas, Marburgo universiteto mokslininkai, bendrame pranešime analizavo neolotyniškąją poeziją vokiškai kalbančiame Baltijos jūros regione.

Antrojoje seminaro sesijoje *Humanistinė graikų poezija: pavyzdinių atvejų tyrimai* pranešimus skaitė Elena Ermolaeva (Sankt Peterburgas), Tomas

Veteikis (Vilnius), Ilze Rūmniece (Ryga) ir Johanna Akurjāvi (Lundas). Elena Ermolaeva, remdamasi Maksimo Graiko (1470–1556) pavyzdžiu, analizavo neohelenistinę poeziją Rusijoje. Tomas Veteikis pateikė detalią XVI a. graikų poezijos (cod. Oss. 1137) temų specifškumo (lokalumo) ir bendrumo analizę. Ilze Rūmniece pranešimą skyrė Latvijos, o Johanna Akurjāvi – Švedijos graikiškosios poezijos ypatumams.

Antrąją seminaro dieną buvo susitelkta prie atskirų autorių, įdomesnių literatūrinių pavyzdžių ir konkrečių žanrų analizės. Taigi trečiosios sesijos, pavadintos *Neolotyniškoji poezija: pavyzdinių atvejų tyrimai*, pranešimų teminis spektras buvo išties platus. Mārtiņš Laizāns (Latvijos universitetas, Ryga) pristatė didaktinės ir epideiktinės poezijos, sukurtos pradedant XVI a., ypatumus. Ojārs Lāms (Latvijos universitetas, Ryga), remdamasis Rosino Lentilijaus (Rosinus Lentilius) kūriniumi *Curlandiae quaedam memorabilia* (1692) aptarė Kuršo paveikslą vokiečių neolotyniškoje periodikoje. Astrida Nilsson, prelegentė iš Lundo universiteto, analizavo ankstyvasias Naujųjų laikų *carmina liminaria*, parašytas šiaurės Europoje. Mokslininkės nuomone, vienas iš svarbiausių šio tyrimo sėkmės veiksnių yra tinkamos tyrimo priegijos pasirinkimas arba sukūrimas. Larsas Nybergas (Lundo universitetas) pranešimą skyrė Georgo Stiernhielmo (1591–1677) kūrinio *Carmen iambicum dimetrum* analizei. Cajsa Sjöberg (Lundo universitetas) nagrinėjo Petro P. Winstrupijaus (Peder Pedersen Winstrup) rinkinį *Epigrammata* (1653). Arsenijus Vetushko-Kalevich (Lundo universitetas) į Johanno Widekindo kūrybą pažvelgė kaip į Švedijos ir Danijos karo poezijos pavyzdį. Živilė Nedzinskaitė (LLTI, Vilnius), remdamasi Kražių rankraščiu (1695), pristatė XVII a. Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės jėzuitų kolegijų mokinių kūrybą. Kaidi Kriisa (Tartu universitetas) analizavo Academia Dorpatensis (1632–1710) studentų nekonvencinės proginės poezijos pavyzdžius. Arne Jönsson (Lundo universitetas) pranešime aptarė poetikos profesorių vaidmenį Švedijos universitetuose. Johanna Svensson (Lundo universitetas) pateikė XVII–XVIII a. lotyniškosios poezijos antologijų (*Deliciae poetarum*) sisteminę analizę. Olga Budaragina, prelegentė iš Sankt Peterburgo universiteto, pristatė lotyniškąją Teofano Prokopovičiaus poeziją (1681–1736). Paskutinis trečiosios sesijos pranešimas dėl įtemptos darbotvarkės buvo perskaitytas jau kitą, baigiamąją, seminaro dieną: Asta Vaškeliene (LLTI, Vilnius) susirinkusiesiems pristatė proginį kūrinį *Arcus triumphalis* (Vilnius, 1740). Šią hegzametru eiliuotą poemą, Karolio Estrei-

cherio bibliografijos duomenimis, parašė Lietuvos pijoras Motiejus Dogelis, išskirtinė to meto asmenybė: eruditas, švietimo sistemos reformatorius, teisės istorijos veikalų autorius.

Ketvirtajai seminaro sesijai buvo numatytas tik pusdienis. Ją pradėjo Ieva Kalniņa, prelegentė iš Latvijos universiteto. Ji analizavo antikinės literatūros įvaizdžių ir motyvų recepciją latvių literatūroje įvairiais jos raidos etapais. Likęs laikas, kaip ir ankstesnėse sesijose, buvo skirtas diskusijoms ir planuojamos poezijos antologijos autorių kanono apmatams.

ASTA VAŠKELIENĖ